

Леонтій ВОЙТОВИЧ

“ПОДВІЙНА” КОРОНАЦІЯ ДАНИЛА РОМАНОВИЧА: ЗАГАДКА ЛЕГЕНДИ ЧИ РЕАЛЬНИЙ ФАКТ

29 листопада 2001 р., виступаючи на Міжнародній науковій конференції, присвяченій 800-річчю від народження короля Данила Романовича, Ярослав Дашкевич звернув увагу, що сучасна українська історіографія “продовжує тенденцію ... радянського часу – консервувати та заново прищеплювати почуття меншовартості, поширюючи твердження, що, мовляв, не було держави (!), не було володарів, які досягли найвищого можливого рангу в тогочасній державній ієрархії, тобто не було королів ... термін “держава”, “король” історики офіційного тлумачення пишуть у лапках”¹.

Противники визнання факту коронації Данила Романовича*, намагаючись оправдати підстави своїх тверджень, часто спираються на давню легенду “подвійної” коронації, яка змусила сумніватися у коронації ще Олександром Гваньїні (1534-1538–1614). Італійський офіцер на польській службі з критичним ренесансним мисленням у своїй хроніці “Опис Сарматії Європейської” (1578), подаючи “підступні наміри” Данила Романовича стати королем, а також нібито “власну ініціативу” легата Опізо щодо цього, з приводу самого акту коронації зазначив щодо легата: “чого мало й не здійснив”². Потрібно з’ясувати звідкіля взялися сумніви щодо коронації взагалі і сама версія про “подвійну” коронацію.

Найповнішу інформацію про обставини і перемовини, які передували коронації Данила Романовича, подає Іпатіївське літописне зведення, власне його третя частина, яку історики називають Галицько-Волинським літописом. Там же наведено й короткий опис самої коронації, яка відбулася у Дорогичині пізньої осені 1253 р.³, взимку

¹ Дашкевич Я. Проблема державності на галицько-волинських землях (кінець Х – середина XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії. Матеріали Міжнародної наукової університетської конференції (Львів, 29–30 листопада 2001 р.). – Львів, 2003. – С. 8–9.

* Уже в 2014 р. рада м. Хелма (Польща), колись столиці короля Данила Романовича, уступаючи місцевим дослідникам, не врахувала рекомендації провідних польських вчених і присвоїла скверу поблизу базиліки Діви Марії, що стоїть на

місці собору Різдва Богородиці, у якому був похований король Данило, ім’я “великого князя” Данила, хоча такого титулу він ніколи не мав.

² Гваньїні О. Хроніка Європейської Сарматії / Упорядкування і переклад о. Ю. Мицика. – Київ, 2007. – С. 494.

³ Грушевський М. Хронологія подій Галицько-Волинської літописи // Записки Наукового товариства імені Шевченка (далі – ЗНТШ). – Львів, 1901. – Т. 41, кн. 3. – С. 36–37; Abraham W. Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi. –

1253–1254 р.⁴ чи на початку 1254 р.⁵: “Присла папа послы ч̄тны носаше в̄нѣць и скипетръ и короноу еже нарѣтъ королевскый санъ рекыи с̄ноу приими ѿ насъ в̄нѣць королевства. Древле бо того прислалъ к нему пискоупа Беренського и Камецького река емоу и приими в̄нѣць королевства. Ун же в то время не приалъ бѣ рѣка рать Татарьская не престаеъ злѣ живоущи с на то како могоу приати в̄нѣць без помощи твоеи. Шпиза же приде в̄нѣць носѣ ѡбѣщаваеяся ѡко помощь имѣти ти ѿ папы. Уномоу же ѡдинако не хотащю и оубѣди его м̄ти его и Болеславъ и Семовитъ и боцаре Ладскыѣ рекоуще да бы прыалъ бы в̄нѣць а мы есмь на помощь противоу поганымъ. Ун же в̄нѣць ѿ Ба̄ приа, ѿ ц̄рви ст̄апостоль и ѿ стола ст̄ого Петра и ѿ ѡца своего папы Некѣнтиа и ѿ всӣ еп̄иовъ своихъ. Некенимъ бо клянаше тѣхъ хоулащимъ в̄роу Грѣцкоюу правовѣрноую и хотащю емоу сборъ творити ѡ правои вѣрѣ ѡ воединени цр̄кви. Данило же приа ѿ Ба̄ в̄нѣць в городѣ Дорогычинѣ идущю емоу на воиноу ср с̄мъ Лвомъ и со Сомовитомъ княземъ Ладскимъ”⁶. Текст однозначно розкриває причини коронації, її перебіг, а також умови унії.

Інформацію про коронацію Данила Романовича залишив також добре поінформований сучасник, якого не випадає запідозрити у фальшуванні, – Ніколо де Курбіо (Ніколо де Кальві) (†1273) – францисканець, особистий духівник римського папи Інокентія IV. 1250 р. він став єпископом Ассізі (Умбрія, Італія) і перебував на цій посаді до самої смерті, однак більшу частину часу надалі проводив при папському дворі⁷. Його “Житіє папи Інокентія IV”⁸ – важливе джерело для дослідження церковної історії XIII ст. – подає наступне: “At Rutenos quoque, qui ad Romanam curiam suos solemnes nuntios destinarunt ut eis Legatum mitteret, per quem instruerentur et informarentur in fide catholica,

Lwów, 1904. – Т. 1. – С. 133–134; Włodarski B. Polska i Ruś (1194–1340). – Warszawa, 1996. – С. 143, 145; Флоря Б. Н. У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII в.). – Санкт-Петербург, 2004. – С. 165; Паславський І. Коронація Данила Галицького в контексті політичних і церковних відносин XIII століття. – Львів, 2003. – С. 70; Котляр Н. Ф. Галицко-Волынская летопись. Текст. Комментарий. Исследование. – Санкт-Петербург, 2005. – С. 294.

⁴ Хрусталёв Д. Г. Северные крестовосцы. Русь в борьбе за сферы влияния в Восточной Прибалтике XII–XIII вв. – Санкт-Петербург, 2012. – С. 365.

⁵ Чубатий М. М. Західна Україна і Рим у XIII віці у своїх змаганнях до церковної унії // ЗНТШ. – Львів, 1917. – Т. 123–124. – С. 60; Пауцто В. Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – Москва, 1950. – С. 259.

⁶ Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей (далее – ПСРЛ). –

Москва, 2001. – Т. 2. – Стб. 826–827.

⁷ Паславський І. Український епізод Першого Ліонського собору (1245 р.). Дослідження з історії європейської політики Романовичів. – Львів, 2009. – С. 72–73; Його ж. Хто був ініціатором русько-римського зближення у 40-х роках XIII століття: Данило Романович чи Інокентій IV? // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2012. – Вип. 6. – С. 169–170; Його ж. Галицький єпископ Петро – ставленник і дипломат Данила Романовича // Український історичний журнал. – Київ, 2013. – № 5. – С. 84–85. Див. також: Майоров О. Звітка Ніколо де Кальві, капелана папи Інокентія IV, про коронацію Данила Романовича // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2011. – Вип. 4. – С. 189–190.

⁸ Nicolaus de Curbio. Vita Innocentii Papae IV // Scriptores Rerum Italicarum / Ed. L. A. Muratori. – Mediolani, 1723. – Т. 3. – Р. 584–610.

cum more Graecorum et ritu viverent, missus est Dominus Albertus Archiepiscopus Livoniae et Prussiae. Ubi quidem ad Regem subsequenter ab apostolica sede Legatus missus Dominus Abbas de Mazario, qui coronavit eundem”⁹.

Ця інформація цілком узгоджується з повідомленням Іпатіївського літопису. Але в Ніколо де Кальві сама подія не датована. Редактори видання вважали, що коронація відбулася 1246 р.¹⁰, йдучи за не завжди точними щодо хронології повідомленнями італійського історика Одоріка Рейналді (1595–1671), який датував її саме так¹¹.

Підтверджують відповідну інформацію також польські “Аннали Крассінських”¹². Цю компілятивну хроніку, доведену до 1341 р., склав невідомий автор орієнтовно у XIV ст. Вона, загалом, заснована на свідченні “Анналів краківської капітули” та “Каталогу краківських єпископів”. Видавцеві джерела Августу Бельовському був відомий одинокий пізній список XVI ст., втрачений у 1944 р.¹³. За цим джерелом “Anno Domini 1253 Daniel dux Russiae in regem coronatur” (“Року Божого 1253 Данило, князь Русі, на короля коронований”)¹⁴. Ця звістка давно відома в історичній науці¹⁵ як поважне свідчення про саму подію.

Угорський король Бела IV після 1253 р. визнавав Данила Романовича не інакше як королем¹⁶. “Королем русинів” його титуловано в тексті угоди, укладеної у Рачонжі 1254 р.¹⁷, внаслідок якої організовано похід проти ятвягів і розділено їх територію¹⁸. Кампанія розпочалася наприкінці 1254 – на початку 1255 р.¹⁹ (за уточненою версією О. Майорова – у листопаді–грудні

⁹ “Також до русинів, які зверталися через своїх надзвичайних послів до Римської курії, щоб вислала їм легата, який би навчив їх і просвітив у католицькій вірі, бо ж жили за звичаєм і обрядом Греків, був направлений кир Альберт, архієпископ Лівонії і Пруссії. Згодом до короля Русі Апостольський Престол відправив легата кир абата з Мазаріо, який його ж і коронував” (*Nicolaus de Curbio. Vita...* – Р. 592–592e (переклад: *Паславський І. Український епізод...* – С. 72–73). Олександр Майоров звернув увагу на описку “абат з Мазаріо”, усунену у пізніших виданнях – *Mezano: Майоров О. Звістка...* – С. 192.

¹⁰ *Nicolaus de Curbio. Vita...* – Р. 600.

¹¹ *Odorici Raynaldi Annales ecclesiastici denuo excusi et ad nostra usque tempora perducti / Ab A. Theiner.* – Parisiis, 1870. – Vol. 21. – Р. 326–327.

¹² *Rocznik Krasińskich / Ed. A. Bielowski // Monumenta Poloniae Historica.* – Lwów, 1878. – Т. 3. – Р. 128–133.

¹³ *Dąbrowski J. Dawne dziejopisarstwo polskie (do 1480).* – Wrocław, 1964. – С. 68.

¹⁴ *Rocznik Krasińskich.* – Р. 132.

¹⁵ *Майоров О. Звістка...* – С. 189.

¹⁶ *Фонт М. Венгры на Руси в XI–XIII вв. // “А се его сребро...”*. Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України Миколи Федоровича Котляра з нагоди його 70-річчя. – Київ, 2002. – С. 98.

¹⁷ *Codex diplomatycus Poloniae / Ed. L. Ryszczewski, A. Muczkowski.* – Varsoviae, 1858. – Т. 3. – Nr 30; *Матузова В. И., Назарова Е. Л. Крестоносцы и Русь. Конец XII в. – 1270 г.: Тексты, перевод, комментарий.* – Москва, 2002. – С. 366–367.

¹⁸ *Кралоук П. Ятвяги та боротьба Київської Русі й Галицько-Волинського князівства за Полісся // Визвольний шлях.* – 2005. – № 9–10. – С. 190–191; *Войтович Л. В. Війна з монголами на Волині у 1258–1260 роках // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки.* – 2010. – № 22. – С. 10; *Майоров А. Прусский вопрос во внешней политике Даниила Галицкого // Rossica Antiqua.* – 2011. – № 2. – С. 105.

¹⁹ *Котляр М. Коментар до літопису // Галицько-волинський літопис.*

1254 р.²⁰) і завершилася швидкою перемогою Данила Романовича, про що натхненно писав літописець²¹.

Зі зрозумілих причин літописи Північно-Східної Русі не відобразили коронації, але вона залишалася добре відомою у середовищі української еліти навіть ранньомодерного періоду.

Пізній Густинський літопис під 1247 р. подав наступну інформацію “Данило Романович по сей славної побѣдѣ въ Чехахъ (тобто після походу 1253 р. – Л. В.) начать повсюду славенъ быти, яко и папа Римский величаше его, и присла ему свое благословение и знаменія кролевская, си ест корону, скипетро и проч. И моли его, да помагаеть христианом на Татар, онъ же обѣщася. И коронова его на кролевство Руское легать папежа Инокентия Четвертого во градъ Дорогичинъ”²².

Киево-печерський архимандрит Захарія (Копистенський) (†1627) теж подав цю подію як результат військових подвигів князя Данила, що змусили папу звернутися до нього, додавши, що “през принятіє той коруны Даниїл не отступовал віры, юно за почестъ ко болшей своѣй славі принял оную”²³.

Київський книжник Феодосій Софонович (†1672), добре обізнаний з давнім літописанням, у “Кройніці з літописців стародавніх” зазначив, що “Опиж, опат мезанский и бискуп маденский, на Лугдунскомъ (Ліонському – Л. В.) соборѣ назначени”²⁴. Його версія коронації дещо відмінна від Іпатіївського зведення: “Теды кнзь Данииль принялъ в Дорогичинъ корону королевскую и скипетръ от Гсда Бга и от престола свѣтых апостоль Петра и Павла, от папы римского Инокентия и укоронованыи от православных епископов зосталъ всея Руси, на полудню лежачеи королемъ. Инокентии албо вѣмъ то и папа проклинал тых, которьи гонили вѣру правовѣную Грецкую, и в тои часъ не было гонения на вѣру грекорускую, ни гонили еи, и в овшемъ хотѣл соборъ собрати папа, жебы церковъ западную, восточную соединити”²⁵.

Ф. Софонович був останнім українським хроністом, якого цікавила історія Галицько-Волинської держави²⁶. Після приєднання козацької України до Москви інтерес до галицько-волинських земель відпав. У популярній історичній праці “Синописис”, яка від 1674 р. витримала близько 30 видань²⁷,

Дослідження. – С. 301; *Nagirnyj W. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198(1199)–1264.* – Kraków, 2011. – С. 281.

²⁰ *Майоров А.* Прусский вопрос... – С. 114–119.

²¹ *Ипатьевская летопись.* – Стб. 831–835.

²² *Густынская летопись // ПСРЛ.* – Санкт-Петербург, 2003. – Т. 40. – С. 121.

²³ *Копистенский З.* Палинодия // *Памятники полемической литературы в Западной России.* – Санкт-Петербург, 1878. – Кн. 1. – Стб. 1109.

²⁴ *Софонович Ф.* Хроніка з літописців стародавніх / Підготовка тексту, передмова, коментарі Ю. А. Мицика, В. М. Кравченка. – Київ, 1992. – С. 151.

²⁵ Там само. – С. 152.

²⁶ *Паславський І.* Хто був ініціатором... – С. 164.

²⁷ *Маслов С. И.* К истории изданий киевского “Синописиса” // *Сборник Отдела русского языка и словестности.* – Ленинград, 1928. – Вып. 101, ч. 3: *Сборник статей в честь академика Алексея Ивановича Соболевского.* – С. 341–348.

про Данила Романовича згадки немає, хоча ряд фрагментів з Ф. Софоновича повторено майже дослівно²⁸.

Польський хроніст Ян Длугош (1415–1480) першим подав інформацію, відмінну від інших джерел. Хоча він і користувався руськими літописами, але свідомо і несвідомо допускав значні неточності, особливо хронологічні²⁹. Його повідомлення про коронацію Данила Романовича, датоване 1246 р. (ця дата пізніше через інших польських хроністів дійшла до О. Рейналді), укладене зовсім у іншому ключі: Данило, князь Русі, Києва і Дорогичина, бажаючи королівського титулу і відповідних, пов'язаних з ним переваг, був коронований папським легатом Опізо, який зажадав переходу до правдивої віри латинської. Польські єпископи, а власне краківський Прандота, були проти, бо вважали Данила облудним і підступним. Але легат настояв на своєму і коронував Данила у його столиці Дорогичині. А Данило обіцяв з усіма землями і князями дотримуватися підлеглості папі і церемоніалу костела римського³⁰.

²⁸ Синописис или краткое собрание различных летописцев о начале славяно-русского народа. – Киев, 1836. – С. 17–19, 21–23 (и др.); *Еремин И. П.* К истории общественной мысли на Украине второй пол. XVII в. // Труды Отдела древнерусской литературы Института русской литературы АН СССР (далее – ТОДРЛ). – Москва; Ленинград, 1954. – Т. 10. – С. 212–222; *Пеитич С. А.* “Синописис” как историческое произведение // ТОДРЛ. – Москва; Ленинград, 1958. – Т. 15. – С. 284–298.

²⁹ *Перфецький Є.* Перемишльський літописний кодекс першої редакції в складі хронік Яна Длугоша // ЗНТШ. – Львів, 1927. – Т. 147. – С. 6–54; *Idem.* Historia polonica Jana Długosze a ruske letopisectvi. – Praha, 1932. – S. 15–17 (i in.); *Генсьорський А. І.* Помилкова інтерпретація Длугошем деяких місць Галицько-Волинського літопису // Дослідження і матеріали з української мови. – Львів, 1960. – Вип. 3. – С. 16–26; *Лимонов Ю. А.* Русские источники Яна Длугоша по истории Киевской Руси // Проблемы истории феодальной России. Сб. стат. К 60-летию проф. В. В. Мавродина. – Ленинград, 1971. – С. 76–79; *Его же.* Ян Длугош и русские летописи // Его же. Культурные связи России с европейскими странами в XV–XVII веках. – Ленинград, 1978. С. 6–96; *Wyrozumski J.* 55 lat pracy and krytyczną reedycją dziejów Polski Jana Długosza // Nauka. – 2006. – Nr 3. – S. 153–166.

³⁰ *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego królestwa Polskiego.* – Warszawa,

1974. – Ks. 7–8. – S. 70–71. В оригіналі: “Claritarem et preeminenciam regalis nominis atque fastigii Daniel Ruthenorum Kyoviensis et Drohicziensis dux atque Monarcha et qui pro ea tempestate devitiis terris, gentibus, factivitate et industria pollens inter Ruthenorum principes celebrior habebatur, adepturus, intelligens Opiszonom abbatem de Meszano Apostolice Sedis legatum Poloniam advennise largisque facultatibus apostolicis predictum esse, missis ad illum notabilibus nunciis, etiam numera magne importancie per illos sibi transmittit, rogans, ut ipsum in Ruthenorum regem auctoritate apostolica evehat, coronet atque inungat, offerens se cum omnibus Russorum terris sue dicioni subiectis, Grecorum ritu derelicto, in obedientiam et comunem universalis Ecclesie Romanae et sui summi pontificis transiturum. Et tam Ruthenorum quam aliorum catholicorum terras a Thartarorum invasione potenter et animose protecturum. Exhilaratus admodum hiis nunciis eaque legacione Opiszono legatus apostolicus, et credens vehementer rebudfidei et religionis Christiane conducere, se quoque beate et feliciter legacionis sue officium obiturum fore, si Daniele Drohiczenci duce in Ruthenorum regem evecto plures et insignes provincie atque regiones, innumerabiles quoque anime, et kaligine Ruthenica erepte, in katholice fidei reducerentur puritatem, nunciis Danielis ducis benigne appellatis et bene de negotio sue legacionis sperare iussis illos ad Danielem ducem remittit, pollicens se propediem venturum et illum, si erroribus Grecorum desertis,

Цікаво, що у первісному автографі цей пасаж автор вписав на полях у процесі редагування тексту, тоді як первісно під 1253 р., після розповіді про те, як краківський єпископ Ян Прандота передав чеському королю Пшемислу II Оттокару реліквію святого Станіслава, була інформація зовсім іншого змісту, яку пізніше Я. Длугош закреслив: "Opiszo abbas de Meszano Apostolice Sedis legatus de mandato Innocentii pape quarto, assumpto sibi Prandotha Cracoviensi episcopo et nonnullis aliis Polonie episcopis, Daniele ducem Russie altera vice priorem coronationem innovando et confirmando in castro Drohiczin in regem Russie inungit et coronat, sponsione iurisiurandi ab eo assumeret et Summo Pontifici Romano fideliter obediret. Et plurimis honoratur a Daniele rege novo insignibus donis"³¹.

Як звернув увагу Даріуш Домбровський³², більшість дослідників про первинну звістку, закреслену в тексті Я. Длугоша, не знали³³: тільки в одному виданні латинського тексту є примітка про усунутий фрагмент³⁴.

veram katholocorum religionem cum terris et populis suis complexus fuerit, in Ruthenorum regem coronaturum... Et licet pontifices Polonie, et signanter Prandotha Cracoviensium antistes, promissum tam temerarium Danieli duci et suis nunciis factum rescindere Opisonem legatum apostolicum multiphariis argumentis persuaderent, quippe qui probe naturam et mores Danielis ducis et eius fluxam vaframque fidem optime dinoscentes, certo certius sciebant Daniele ducem suis promissionibus temeratis et religioni nostre summo pontifices Polonie parum fideliter et magis ex invidia existimabat dissuasionem ingesisse, a sententia dimoveri non potuit, sed in Drohiczin, que tunc ducis Danielis principalis sedes erat, perveniens, ducem prefatum Daniele mastantepincipum et baronum Russie ad id specialiter invitata et accersita multitudine in castro Drohiczin regem super Russiam coronat et inungit, prefato duce Daniele solenniter promittente et se iureiurando in manibus prefati Opiszonis legati astringente, se cum omnibus principibus et baronibus, terris et dominiis suis, fidem, ritum et cerimonias Romane Ecclesie de centro fideliter et sincere sectaturum et Innocencio quarto summo pontifici Romano eiusque successoribus pariturum". Див.: Joannis Długosz senioris canonici Cracoviensis Opera omnia / Ed. A. Przezdziecki. – Kraków, 1873. – Т. 2. – Р. 309–310.

³¹ "Opiszo, abbat Merano, legatus Apostolice sedis pontificis Innocentii IV, Prandotha, cracoviensis episcopus et alii

польські єпископи Данила, князя Русі, два рази бувшу коронацію відновлюють і закріплюють в замку Дорогичин на королівство Русі помазують і коронують, пропонують скласти клятву добросовісно підпорядковуватися Верховному Римському понтифіку. І вельмишанований король Данило [отримує] нові цінні подарунки": *Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza // Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Polskiej Akademii Umiejętności. – Kraków, 1952. – Seria 2, t. 47. – S. 27–28.*

³² *Dąbrowski D. Koronacja Daniela Romanowicza w relacjach Jana Długosza i jego szesnastowiecznych polskich kontynuatorów // Дорогичинь 1253: Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди 755-ї річниці коронації Данила Романовича. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 64–65.*

³³ *Карамзин Н. М. История государства Российского. – Москва, 1992. – Т. 4. – С. 195–196; Girgensohn J. Kritische Untersuchung über das VII. Buch des Historia Polonica des Długosz. – Göttingen, 1872. – S. 89; Semkowicz A. Krytyczny rozbiór dziejów Jana Długosza (do roku 1384). – Kraków, 1887. – S. 266; Чубатий М. Західна Україна... – С. 56–57; Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza. Proba rekonstrukcji. – Poznań, 1983. – S. 151; Галицько-Волинський літопис. Дослідження. – С. 280–282.*

³⁴ *Długosz J. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. – Varsaviae, 1975. – Ks. 7. – P. 94.*

Звідкід Я. Длугош взяв інформацію за 1246 р. – не відомо³⁵. Укладення цієї церковної унії, мабуть, ґрунтувалося на засадах римсько-болгарської умови 1204 р. зі збереженням східного обряду³⁶. Про це свідчать і відповідні булли папи Інокентія IV. До проблеми використання латинського обряду звернувся папа Олександр IV (Рінальдо Конті), який відновив жорстку політику свого дядька папи Григорія IX щодо східного обряду і взагалі показав себе недалекоглядним політиком, що справедливо відзначив Іван Паславський³⁷. Але відмова Я. Длугоша від первинного тексту і вторинна вставка, безперечно, несуть сліди міжконфесійного протистояння³⁸ і небажаність для автора підняття Данилового престижу, через що й залучено звичне перекручення фактів³⁹.

На такий підхід вказують і наступні повідомлення хроніста, витримані у ворожому до короля Данила дусі. Так, під 1249 р. він подає, що папа прислав до Данила єпископа армаганського Альберта, іменованого архієпископом руським, щоби прийняти від короля присягу Риму, але Данило Романович начебто відіслав посланця назад без належної поваги⁴⁰. Альберт Зуербер з Кельна, який закінчив паризьку Сорбонну, у 1228 р. був поставлений єпископом Риги, але його не прийняв місцевий капітул та клір, тому він до 1236 р. залишався бременським каноніком. Потім його поставлено примасом Ірландії (з резиденцією в Армі), а на соборі в Ліоні у 1245 чи 1246 р. іменовано архієпископом і легатом Пруссії, Ліфляндії і Естляндії. З травня 1246 р. його іменовано архієпископом і легатом для Русі, а також Готланда, Рюгена і Гольштейну, нарешті він став архієпископом Риги (1253–1272)⁴¹. Відома булла Інокентія IV про призначення Альберта легатом на Русь і з дорученням прийняти унійну присягу від князя і єпископів⁴². Присяга ця, очевидно, була прийнята⁴³, бо папа Олександр IV у бреве від 3 лютого 1257 р. дорікав королю Данилові, що той перервав зв'язок з Римом, порушивши клятву⁴⁴, а Василько звертався до папи для вирішення своїх матримоніальних проблем⁴⁵.

³⁵ *Semkowicz A.* Krytyczny rozbiór... – S. 271.

³⁶ *Войтович Л.* Король Данило Романович: політик і полководець // *Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі.* – Львів, 2008. – С. 91–92.

³⁷ *Паславський І.* Коронація... – С. 80–81.

³⁸ *Gawęda S.* Ocena niektórych problemów historii ojczystej w “Rocznikach” Jana Długosza // *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza / Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego.* – Warszawa, 1980. – Т. 561: *Prace Historyczne, zesz. 65.* – S. 196–197.

³⁹ *Dąbrowski D.* Koronacja... – С. 66–67.

⁴⁰ *Jana Długosza Roczniki...* – Ks. 7–8. – S. 85.

⁴¹ *Mantels W.* Albert II (Suerbeer) // *All-*

gemeine Deutsche Biographie. – Leipzig, 1875. – Vol. 1. – S. 202–203; *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques.* – Paris, 1912. – Т. 1. – P. 321–323.

⁴² *Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia (1075–1953).* – Romae, 1953. – Vol. 1 / *Collegit introductione et aadnotationibus auxit P. Athanasius G. Welykuj, OSBM.* – Nr 26. – P. 39; *Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану і унії (X – початок XVII ст.).* Збірник документів і матеріалів. – Київ, 1988. – № 21. – С. 26–27.

⁴³ *Паславський І.* Коронація... – С. 53–54.

⁴⁴ *Documenta...* – Nr 34. – P. 49–51; *Боротьба Південно-Західної Русі...* – № 26. – С. 29–30.

⁴⁵ *Documenta...* – Nr 28–29. – P. 40–41.

Погоджуюся з Д. Домбровським і в тому, що тут Я. Длугош не використовував інформацію Галицько-Волинського літопису⁴⁶, а запозичив переказ з невідомої грамоти кола краківського єпископа Я. Прандоти, або ж втрачених польських анналів⁴⁷. А твердження про зрадливість Данилових обіцянок скомпонував на основі добре йому відомої булли папи Олександра IV від 1257 р.⁴⁸. Очевидно, що на цю конструкцію вплинули також сучасні Я. Длугошу реалії трансформації королівства Русі у польську провінцію з невдалими спробами ліквідації місцевої православної церковної організації.

Мацей Меховський (Меховіта) (1457–1523) у своїй “Хроніці Польщі” використав працю попередника. Тому в нього “Danielem Drohicensem et Kiouiensem principem, знатнішого серед князів руських, який просив і обіцяв, що разом з усіма землями руськими залишить віросповідання грецьке і перейде до підпорядкування і єдності з Церквою Римською, названий легат Опізо в тому ж році 1246 коронував і помазав у замку на короля руського, що викликало спротив усіх єпископів польських, які знали хитрість і непостійність Данила, в чому пізніше переконалися”⁴⁹. Але, маючи під рукою і друге (закреслене в Я. Длугоша повідомлення), від подав під 1253 р. “відновлення попередньої коронації” “за дорученням папи Інокентія IV”. На цю коронацію 1253 р. легат Orizo de Meszano “...забрав із собою єпископа краківського Прандоту (Prandotha episcopo Cracoviensi) і деяких інших єпископів у замок Дрогичин (Drohiciensi)”⁵⁰, де отримав від Данила Романовича “...клятву, що як він, так і народ руський, залишивши віросповідання грецьке, будуть віддано сповідати віросповідання римське”⁵¹.

Звичайно, біскуп Прандота не з’явився у тексті внаслідок комбінації М. Меховіти, як вирішив Юрій Лимонов⁵². Ян Прандота з Бяличева (1200–1266) гербу Одворонж, біскуп краківський (20.05.1242–20.09.1266), був вірним сподвижником краківського князя Болеслава Сором’язливого, а останній підтримував Данила Романовича, як і потім Лева Даниловича. Тому й біскуп не пішов би проти свого князя, який переконував Данила Романовича прийняти корону і унію. Продовження 1254 р. святкування у Кракові канонізації краківського біскупа Станіслава, яка відбулася 8 вересня 1253 р. в Ассізі, проходило за участі краківського князя Болеслава Сором’язливого, великопольського князя Пшемисла I, куявського князя Казимира, мазовецького князя Земовита та опольського князя Владислава IV⁵³ під керівництвом папського легата Опізо, аббата з Мессани⁵⁴. У чеських регестах збереглася інформація

⁴⁶ *Dąbrowski D.* Czy Jan Długosz pisząc siódmą księgę “Annalium” korzystał z Kroniki halicko-wotyńskiej lub źródła jej pokrewnego? // *Ruthenica*. – Київ, 2004. – Т. 3. – С. 154–158.

⁴⁷ *Ejusdem.* Koronacja... – С. 66.

⁴⁸ *Joannis Długosz senioris canonici Cracoviensis Opera omnia*. – Р. 401–402.

⁴⁹ *Miechovita M.* De Chronica Polonorum. – Cracoviae, 1521. – Р. CLII.

⁵⁰ *Ibidem*. – Р. CLXI.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Лимонов Ю. А.* “Трактат о двух Сарматиях” Матвея Меховского и его русские источники // *Лимонов А.* Культурные связи России с европейскими странами в XV–XVII вв. – Ленинград, 1978. – С. 145–146.

⁵³ *Prokop K. R.* Poczest biskupów krakowskich. – Kraków, 1999. – С. 61–64.

⁵⁴ “Великая хроника” о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. / Под ред. В. Л. Янина. – Москва, 1987. – С. 170.

про грамоту від 19 липня 1255 р., яка мала сприяти налагодженню стосунків між польськими князями, Данилом Романовичем та Пшемислом-Оттаром II: “*Przemysl rex Bohemiae mediante Prandota episcopo Cracoviensi concordat cum principibus Poloniae nec non Daniele rege Russiae, qui terras euis, praesertim territorium Oppraviense, devastaverunt*”⁵⁵. Найправдоподібніше, польські біскупи, насамперед краківський, разом з Опізо брали участь у церемонії в Дорогичині, прибувши туди відразу ж після завершення урочистостей у Кракові. Це і знайшло відображення у польському джерелі, яким користувався Я. Длугош. А пізніше джерело, як і цю звістку, він відкинув.

Цікава особа самого легата. Він походив з родини тосканських аристократів Маласпіна з П'яченци, графів ді Луна. Наймолодший син Моруелло ді Луна обрав духовну кар'єру, ставши спершу папським нотарем, а потім абатом бенедиктинського монастиря святого Павла у Мезано поблизу П'яченци⁵⁶. Папа Інокентій IV (Сінібальдо де Фієскі), з родини лігурійських графів Лаванні довіряв йому складні дипломатичні місії. Тому в 1245–1246 рр. він був легатом у Польщі та Пруссії, а в 1253–1254 рр. – Польщі, Пруссії та на Русі⁵⁷.

Не менш цікаво звідкіль взялося “відновлення попередньої коронації”. Якщо у М. Меховіті це виглядає цілком логічно, то в Я. Длугоша повідомлення про 1246 р. з'явилося пізніше, ніж інформація про “відновлення”. Конструюючи свою версію, хроніст допустився двох помилок. Перша з них могла бути і несвідомою. Він знав, що абат Опізо був легатом у Польщі в 1246 р., але, напевно, не знав, що на той час у нього не було повноважень щодо земель Русі. Друга помилка була, радше, конструкцією: він не міг не знати, що жоден легат не зважить на коронацію без повноважень папи, а також присланих від папи регалій.

На основі конструкції Я. Длугоша, яку разом з його первинною інформацією перейняв М. Меховіта, виникла теза про дві коронації. Наступні хроністи по-різному ставилися до цих версій, напевно, маючи можливість користуватися й іншими матеріалами. Мартин Кромер (1512–1589), докладно описуючи взаємини польських князів, боротьбу за Ятвягію, участь у цих подіях легата Опізо⁵⁸, короля Данила майже не згадує. А епізод коронації у 9-й книзі подано за Я. Длугошем без дати, в контексті подій щойно початку 1260-х років: Данило, прагнучи отримати більше достоїнство, послав до легата Опізо посольство, обіцяючи з усім народом перейти в католицьку віру та боронити від татар польські землі. І хоча краківський єпископ Прандота застерігав легата, той все одно коронував князя, який не тільки не боронив християн, а й із татарами та литвинами пустошив їх

⁵⁵ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* / J. Emler. – Prague, 1882. – Pars 2: Annorum 1253–1310. – P. 23 (“Пшемисл, король Богемії, за посередництвом Прандоти, єпископа краківського, доходить згоди з князями Польщі та Данилом, королем Русі, які землі його, особливо околиці Опави, понищили”).

⁵⁶ *Nasalli Rocca E. Il monastero del*

Mezzano di Piancenza e l'abate Obizzo (sec. XIII) // *Benedictina*. – Roma, 1956. – Vol. 10. – P. 143–147.

⁵⁷ *Gołęb K. Opat Obizo i jego legacie // Nasza Przeszłość: Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*. – Kraków, 1959. – T. 10. – S. 113–142.

⁵⁸ *Kronika Marcina Kromera*. – Sanok, 1857. – Ks. 9. – S. 441–442, 456–457, 465.

землі⁵⁹. Тому, відкликаючись до нього, О. Гваньїні написав, що коронація не принесла Данилові Романовичу користі, бо він зрадив католицькій вірі⁶⁰.

Мартин Бельський (1495–1575) повторив за Я. Длугошем ряд його помилок, зокрема, подавши під 1270 р., що з Ногаєм і Телебугою йшли дружини Лева та Романа Даниловичів⁶¹ (похід мав місце у 1287/1288 р., а Роман загинув у 1260 р.). Йоахім Бельський (бл. 1540–1599)⁶², переробляючи працю батька, зазначив, що до смерті Данила (яку він, за Длугошем, відносив до 1266 р.) вся Русь залишалася католицькою. Коронацію він датував 1260 р., при цьому не втримався, щоби не зачепити якимось королем Данила. Мовляв, унію прийнято, аби разом з поляками боронитися проти татар, але князь сам напав на польські землі⁶³. Так уже за умов релігійного протистояння відбувалося міфологізування минулого.

Мацей Стрийковський (бл. 1547–1582) при укладанні свого зведеного літопису користувався різноманітними джерелами. Тому він уже впевнено розгорнув версії про дві коронації “папськими легатами: раз – у Дорогичині, а другий – у Києві”⁶⁴. Данило у нього король київський і дорогичинський князь, а Василько – князь волинський і галицький⁶⁵. За М. Стрийковським, Данило відправив послів до Ліону, прохаючи у папи корону, ще в 1240 р. (ця інформація подана з відсиланнями до Я. Длугоша, М. Меховіти та М. Кромера). У 1246 р. два легати – абат Опізо з моденським єпископом у Києві коронували Данила, незважаючи на протести краківського єпископа Прандоти. Тому папа повторно у 1253 р. послав легата Опізо, який із Прандотою та іншими польськими єпископами коронували Данила Романовича у Дорогичині. При цьому М. Стрийковський знову відкликався до Я. Длугоша та М. Меховіти⁶⁶.

Спосіб конструювання аналізованої версії зрозумілий. Д. Домбровський слушно звернув увагу, що ні Олександр Рогов⁶⁷, ані Криштоф Кв'ятковський⁶⁸ так і не зрозуміли, звідкіля взялися “дві коронації”⁶⁹. Польський дослідник також докладно проаналізував фрагменти запозичені від М. Меховіти та М. Кромера⁷⁰.

Пізніші польські історики, черпаючи різноманітну інформацію, продовжували творення легенди. Станіслав Сарніцький (1532–1597) подав дві

⁵⁹ Kronika Marcina Kromera... – S. 473.

⁶⁰ Гваньїні О. Хроніка... – С. 404.

⁶¹ Kronika Marcina Bielskiego / Wyd. K. J. Turowskiego. – Sanok, 1856. – Т. 1. – S. 309–310.

⁶² Joachima Bielskiego Dalszy ciąg kroniki Polskiej Marcina Bielskiego zawierającej dzieje od 1587 do 1590 roku. – Warszawa, 1851.

⁶³ Kronika Polska Marcina Bielskiego. Nowo przez Joach. Bielskiego syna jego wydana. – Kraków, 1597. – S. 183.

⁶⁴ Стрийковський М. Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Руси / Пер. Р. Івасів, І. Козовик, Р. Паранько, В. Пепа. – Львів, 2011. – С. 362, 368.

⁶⁵ Там само. – С. 363.

⁶⁶ Там само. С. 368.

⁶⁷ Rogow A. I. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения (Стрийковский и его Хроника). – Москва, 1966. – С. 145–147.

⁶⁸ Kwiatkowski K. Przeciw Batu-chanowi czy Mendogowi – okoliczności, wymowa i znaczenie polityczne koronacji Daniela Romanowicza Halickiego na króla Rusi w 1253/1254 r. // Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym. – 2004. – Т. 5. – S. 51.

⁶⁹ Dąbrowski D. Koronacja... – С. 66.

⁷⁰ Ibidem. – С. 69–70.

коронації під 1246 та 1260 р.⁷¹. Бартош Папроцький (1543–1614) обмежився інформацією, що Данила помазав на королівство і коронував у Дрогичині абат Опізо з Мезано, папський легат, не подавши дати⁷². А єзуїт Ян Алоїз Кулеша, з відсиланням до М. Стрийковського, Я. Длугоша, М. Меховіти й М. Кромера, писав, що король Данило присягнув Опізо та Прандоті “з цілим Руським народом”, визнавши не тільки зверхність Риму, а й погодившись “*nawet Ceremonie Greckie opuścić*”⁷³, а до смерті Данила (1266 р., за Я. Длугошем) уся Русь залишалася католицькою.

Отже, за результатами проведеного аналізу можна ствердити, що ніяких підстав для сумнівів у коронації не існує: жодне автентичне джерело таких не дає. Усі відомості різних з походження і незалежних одне від одного джерел узгоджуються у часі і стосовно учасників цих подій та їх мотивів. Я. Длугош першим, маючи повну і правдиву інформацію про відповідні події, відмовився від неї на користь свідомо сфальшованого викладу, який принижував короля Данила. Ця реляція виникла під впливом сучасного хроністу міжконфесійного протистояння, породженого намаганням замінити православну ієрархію католицькою на анексованих Польщею землях королівства Русі. Його наступники модернізували версію, додаючи деталі власних конструцій, при цьому польські автори ганили короля Данила за зраду католицькій вірі, приписуючи йому спустошення польських земель і далі заплутуючи хронологію вслід за Я. Длугошем, а українські автори наголошували на його вірності православ'ю. Сучасні історики, не зауважуючи досліджень В. Семкович-Зарембіни та Д. Домбровського, надалі шукають джерела цих версій хроністів.

Але яка “попередню коронацію” мав на увазі Я. Длугош чи його джерело у повідомленні 1253 р.: можливу коронацію у Відні в 1237 р., гіпотезу про яку висунув О. Майоров⁷⁴, чи коронацію Ярополка Ізяславовича у Римі в 1075 р., інформацію про яку відшукали папські архівісти і в такий спосіб вона потрапила до тексту документа Я. Прандоти? А, можливо, цей пасаж – плутанина самого Я. Длугоша, у його праці, як віддавна показали дослідники, не така вже й рідкісна. Це питання надалі залишається відкритим.

Львівський національний університет імені Івана Франка

⁷¹ *Sarnicki S. Annales sive De origine et rebus gestis Polonorum et Lithvanorum libri octo...* – Kraków, 1587. – P. 277, 280.

⁷² *Paprocki B. Herby Rycerstwa Polskiego na pięcioro xięg rozdzielone.* – Kraków, 1584. – S. 349.

⁷³ *Kulesza J. A. Wiara Prawosławna Pi-smem Świętym...* – Wilno, 1704. – S. 112–113.

⁷⁴ *Майоров А. В. Даниил Галицкий и Фридрих Воинственный: русско-австрийские отношения середины XIII века // Вопросы истории.* – 2011. – № 7. – С. 32–52; *Його ж. Невідомий епізод 1237 року у взаєминах князя Данила Романовича з імператором Фрідріхом II // Княжа доба: історія і культура.* – Вип. 4. – С. 180–186.